

KÜRESELLEŞMENİN ULUS-DEVLETE ETKİLERİ

EFFECTS OF GLOBALIZATION ON NATION STATE

Zuhal ÇALIK TOPUZ¹

Öz

Küreselleşme olgusu çok boyutlu bir kavramdır. Küreselleşme süreci ülkelerin aralarında ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal ve teknolojik bağlantıların kurulmasını gerektirmektedir. 1980'lerin sonunda küreselleşme ile birlikte dünya politikasında tartışmasız bir şekilde dönüşüm yaşanmıştır. Bununla birlikte küreselleşmenin yükselişi durdurulmaz hale gelmiş ve bir seçenek olmaktan çıkıp gerçeklik halini almıştır. Küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki rolü karmaşık olmakla birlikte önemli karakteristik özelliklere sahip olan küreselleşmenin ulus-devlet üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Küreselleşme ulus-devlet üzerinde siyasi, ekonomik ve kültürel etkiye sahiptir. Ulus devletler kendi milletini etkileyen politika yapım sürecinde büyük rol oynamalarına rağmen küreselleşme yüzünden bu rolleri daha sınırlı ve politik arenada daha az göze çarpan bir role dönüşmüştür. Westfalya devlet düzeni sistemi, egemen devletin niteliği ile ilgili yeniden oluşum ve değişim yaşamıştır. Küreselleşme, bütün devletlere politikalarını ve kurumlarını belirli yönde değiştirmeleri konusunda bir baskı uygulayan araç haline dönüşmüştür. Bu çalışmada; küreselleşme ve ulus devlet kavramları açıklanarak küreselleşmenin ulus devlet üzerinde meydana getirdiği değişimler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulus-Devlet, Egemenlik, Dönüşüm.

Abstract

The term of globalization is multi-dimensional. The globalization process involves the establishment of economic, political, cultural, social and technological connections among countries. Since the late 1980s, globalization have arguably been transforming World politics. However, the rise of globalization is become unstoppable and it is no longer an option, it is a fact. The role of nation-state in globalization is a complex structure. Globalization had some crucial characteristics which had major impact on the nation-state. Globalization has political, economic and cultural impact on the nation-state. The nation states played a big role in policy making which affected their people but because of globalization, states roles became limited and less conspicuous in these political arenas. The West phalian state system has experienced a reconstitution and transformation regarding the nature of sovereign statehood. Globalization has become a tool for applying pressure for change in a certain direction to all government policies and institutions. In this study; explaining the concept of globalization and the nation-state and change brought about by globalization occur on the nation-state will be examined

Keywords: Globalization, Nation State, Sovereignty, Transformation.

¹Ardahan Üniversitesi, Çıldır Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Programı.

Giriş

Küreselleşmeyle birlikte, iletişim ve bilişim alanında gerçekleşen hızlı değişim, uluslararası sınırların önemini ortadan kaldırmış ve dünyayı küçültürük yoğunlaştırmıştır. İletişim ve bilişimin hızla gelişmesiyle birlikte dünyanın her anlamda birbirine yakınlaşması, gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler, istihdamda yaşanan dönüşümler, ekonomik krizler gibi bir takım olumsuzlukları beraberinde getirirse de bu sosyal sorunlara çözüm arayışlarını da hızlandırmıştır. Uluslararası çapta yaşanan bu sorunlar karşısında devletlerin çözüm üretmede yetersiz kalması ulus devletlerin egemenliğini sınırlandıran yeni yapılanmalara ve örgütlenmelere zemin hazırlamıştır (Aslan, 2009: 289).

Küreselleşme kavramının beraberinde getirdiği en önemli konulardan birisi olan küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkileri incelendiğinde, dünyayı global köy olarak gören aşırı küreselleşmecilerden², küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak görmeyip onu gelişmiş ülkelerin diğer ulus devletleri yok etme süreci olarak kabul eden küreselleşme karşıtlarına³, küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak gören dönüşümcülere⁴ kadar farklı anlam taşıdığını ifade etmek mümkündür.

1. Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme iki yanı keskin bir kılıçtır: Bir yanda ekonomik büyümenin artışını, yeni teknolojilerin yayılmasını ve fakir zengin ülkelerdeki hayat standartlarının yükseltilmesini ifade ederken; öbür yanda milli egemenliği zayıflatan, yerel kültür ve gelenekleri törpüleyen, ekonomik ve sosyal istikrarı tehdit eden dinamikleri güçlendirmektedir.

Robert J. Samuelson

Küreselleşme, gerek uluslararası politika ve diplomasi alanında gerek ekonomik, sosyo-kültürel vb. açılardan birçok alanda kullanılan terimlerin başında gelmesine rağmen, küreselleşmenin genel kabul gören bir tanımı bulunmamakta ve bu kavram birbirinden farklı anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmaktadır. Küreselleşme kavramı, İngilizce ‘globalization’, Latince ‘globus’dan türemiş bir kelimedir. ‘Glob’ ‘küre’, ‘globusterra’ ‘yer küre’ anlamına gelmektedir (Başkaya, 2005: 325). Sözlük anlamıyla, dünya çapında bir şeyler yapma politikası, süreci ya da eylemi olarak tanımlanan küreselleşme (Wolf, 2000: 2), genel anlamıyla ülkeler arasındaki ilişkilerin her alanda yaygınlaşması, Soğuk Savaş dönemi sonrası ideolojik ayrışmanın ortadan

²Aşırı Küreselleşmeciler: Küreselleşme sürecinde ülke sınırlarını aşan pazarın ulusal devlet üzerindeki etkisini ön plana çıkarmıştır. Çünkü piyasa mekanizması devletlerden daha güçlüdürler ve hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadırlar. Bu görüşü paylaşanlar küreselleşme sürecinde ulusal devletin gittikçe önemini yitirdiğini, küresel piyasaların politikanın yerini aldığını öne sürmektedirler. Çünkü piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır (Rosenberg,2002: 131).

³Küreselleşme karşıtlarına göre; bölgeselleşme, küreselleşme sürecinin bir parçası değil, tam aksine küreselleşmeye karşı bir alternatiftir. Dünya, küresel bir uygarlık yerine, yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme, bir bütünleşmeyi değil, farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmaları beraberinde getirecektir (Öztürk, 2006).

⁴Dönüşümcülere göre, sınırları zayıflamış ulus devletlerarasındaki gelişmeler, uluslararası gelişmeleri etkilediği gibi; dış dünyadaki gelişmeler de sınır içindeki gelişmeleri yakından etkilemektedir.

kalkması ve küreselleşmenin önündeki engellerin aşılarak maddi ve manevi değerlerin ulusal sınırları aşması sonucu dünyaya yayılması anlamına gelmektedir (Hasanoğlu, 2001: 68).

Küreselleşme gibi disiplinler arası bakış açısı gerektiren bir konunun tek bir bakış açısı ile ele alınması yeterli değildir. Küreselleşmenin net bir tanımı olmasa da farklı bakış açılarından değerlendirmek gerekmektedir. Yapılandırma kuramı ve modern toplumlar üzerindeki bütüncül görüşleriyle tanınan Anthony Giddens'in da belirttiği gibi küreselleşme, tek bir süreç olmayıp karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgudur. Küreselleşmeyi, modernliğin sonucu olarak değerlendiren Giddens, “*uzak yerleşimlerinin birbiri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarda biçimlendirdiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması*” olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2004: 69).

Modernlik, post-modernlik, bireysellik ve özgürlük gibi kavramlar üzerinde durmuş, küreselleşme ve toplumsal yapı ile küresel yasalar ve yerel düzenlemeler konularında eleştiri ve görüşlerini ortaya koymuş olan Bauman'a göre küreselleşme, dünya meselelerinin belirsiz, kuralsız ve kendi başına buyruk olmasını durumunu ve bir merkezin ya da bir yönetim biriminin yokluğunu ifade etmektedir (Bauman, 1997: 69).

Ulrich Beck'in küreselleşme sürecine yönelik kavramsal yapılandırmasında, ‘dünya toplumu’ anlayışı doğrultusunda coğrafi olarak uzak toplumların birbirlerine çok boyutlu ilişkiler ağı içerisinde iç içe geçmesi durumunu ‘küresellik’ olarak tanımlamaktadır. David Harvey, küreselleşmeyi, zaman-mekân sıkışması sonucunda dünyanın küçülmesi olarak nitelendirirken, M. McLuhan ise küreselleşmeyi, dünyanın “*küresel köy*” haline dönüşmesi olarak tarif etmiştir (Çoştu, 2005: 96-98).

Küreselleşmenin toplum kuramına ve küresel kültüre yönelik kapsamlı bir çalışmasını yapan Robertson'a göre küreselleşme, *insanların farklı yaşam düzeylerinin birbirleriyle konuşur hale geldiği karmaşık bir toplumsal durumu temsil etmekle birlikte* (Robertson, 1999:19), modernitenin bir sonucu değil, küreselleşmiş bir dünyada uygarlığın, etnik, bölgesel, bireysel kimliklerin, bireysel bilinç artışının bir sonucudur.

Küreselleşmeye yönelik olarak Marksist yazarlar tarafından geliştirilen bir diğer bakış açısı ise; küreselleşmeyi Soğuk Savaş sonrası kapitalizmin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Kapitalist dünyanın kazandığı ideolojik savaşı ekonomik alanda da gerçekleştirmek ve yaymak amacıyla uluslararası sermaye tarafından başlatılan bir süreç değerlendirerek kapitalizmin gelişmesi, yayılması ve derinleşmesi olarak görmektedirler (Koray,2012).

Özetle, küreselleşme; dünyada uluslar, toplumlar ve yerel gruplar arası karşılıklı etkileşimin derinleşmesi ve hızlanması ile ilgili tüm olguları kapsayan bir süreç olup toplumsal ilişkilerin zamansal, mekânsal oluşumunda genişleme, derinleşme, küçülme ve hızlanma yaratmakta; ekonomik, siyasi ve kültürel alanları da küçültmektedir (DPT, 2000).

1.1. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşme kavramının tanımında yaşanan zorluklar gibi küreselleşmenin ilk olarak ne zaman başladığı konusunda da farklı fikirler bulunmaktadır. Bu durum küreselleşmenin ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda etkilerini gösteren çok

boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Küreselleşmenin tarihsel süreci ile ilgili tartışmalar üç olasılık üzerinde yoğunlaşmaktadır. İlki; küreselleşmenin, tarihin başlangıcından beri var olduğunu ancak son dönemde artış gösterdiği; ikincisi, modernleşme ve kapitalizmin gelişmesiyle paralel olarak gelişmiş ve son yıllarda hız kazandığı; sonuncusu ise sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalizm düzeninin çözülmesi ile ilgili olarak son yıllarda ortaya çıkan yeni bir olgu olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır (Waters, 1995: 4).

Robertson, genellikle günümüze özgü bir şey olarak düşünülen küreselleşmenin, aslında moderniteden ve kapitalizmden önce başlayan bir süreç olduğunu iddia etmiştir. Bu süreci, beş evreyle açıklar: *Oluşum evresi*; Avrupa'da 15.yy'dan 18.yy ortalarına kadar süren, ulus devletlerin yavaş yavaş ortaya çıktığı ve Orta çağın "uluslararası" sisteminin çöktüğü bir süreç olarak değerlendirmiştir. Bu dönemde ayrıca insanlık ve birey kavramlarına vurgu yapmıştır. *Başlangıç evresi*; 18. yy ortalarından 1870'lere kadar olan dönemdir. Üniter devlet düşüncesindeki değişimler vb. uluslararası ve ulus ötesi düzenlemelerin ve aktörlerin hızla artması olarak tanımlamıştır. Bu dönemde milliyetçilik ve uluslararasılık sorunu konu edilmiştir. *İlerleme evresi*; 1870'lerden 1920'lerin ortalarına kadar süren Birinci Dünya Savaşı'nı içine alan dönemdir. Bu evrede, küresel iletişimin biçimi ve hızında artışa ve küresel yansımaların gelişimine dikkat çekilmiştir. (Küresel yarışmaların örneğin Olimpiyatların düzenlenmesi ve Nobel ödülün verilmesi gibi etkileşimin artması) Hegemonya için *mücadele evresi*; 1920'lerin ortalarından 1960'ların sonlarına kadar olan dönemdir. Yükseliş döneminin ortaya çıkardığı baskın küreselleşme sürecine ilişkin tartışmalar ve savaşlar yaşanmıştır. *Belirsizlik evresi*; 1960'lı yılların sonlarında başlayıp 1990'lara doğru kriz belirtileri göstermiştir. Bu dönemde konjonktürel yapının değişmesinin ardından liberal bir sistemin yaygınlaşması, küresel kurumların ve iletişim araçlarında artış vb. durumlarla birlikte küresel bilincin arttığı gelişmeler yaşanmıştır (Robertson, 1999:98-101).

Giddens'a göre ise modernleşme ve küreselleşme paralel olarak gelişim göstermiş ve modernliğin küreselleşmesi bağlamında şunları dile getirmiştir: "*Modernlik, yapısal olarak küreselleştiricidir*" (Giddens, 2004: 176).

18. yüzyıldaki endüstri devrimini takiben ortaya çıkan yeni bir olgu olduğu ve iki evreden oluştuğu üzerinde bir görüşte bulunmaktadır. Birinci evresi sanayi devrimini takip eden 1800'ler ile 1920'ler arasındaki dönemdir. İkinci evrenin ise 1914-1960 ara döneminden sonra başlayıp günümüzde halen sürmekte olduğu belirtilmektedir (Zengingönül, 2004: 22). 19. ve 20. yüzyıl küreselleşme evrelerinin sermaye hareketleri bakımından en önemli farkı, birincisinin reel bir mal olan altına göre düzenlenirken, günümüzdeki ikinci evrenin reel bir karşılığı olmayan ulusal paraların nominal değişim hareketlerine dayalı olmasıdır (Yeldan, 2002 :6).

Küreselleşmenin ne zaman başladığı konusunda bir uzlaşma söz konusu olmamakla birlikte, başlangıç olarak medeniyetin başlangıcı, sanayi devrimi ve modernleşme, 19. yüzyılın ortaları, 1950 sonrası veya 1980'li yıllar olarak dile getirilmektedir.

1.2. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Faktörler

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda faktörün etkisi olmuştur. Bu faktörleri ana başlıklarıyla üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi teknolojik faktörler, ikincisi ideolojik faktörler, üçüncüsü ise ekonomik faktörlerdir.

Küreselleşmenin ortaya çıkmasında baş faktörlerden bir tanesi teknolojik gelişmelerde meydana gelen hızlı değişimlerdir. İletişim ve ulaşım ağlarında elde edilen gelişmeler küresel bağları arttırmış, ülkeler arasında ekonomik dayanışma sağlamıştır. Para, mal ve hizmetin dolaşımı önündeki mekan ve zaman gibi engellerin ortadan kalkması kişiler ve firmaların işini kolaylaştırmıştır.

İdeolojik faktörler arasında, Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu sistem içerisinde Doğu Bloğunun yıkılması sonrasında liberal piyasa ekonomisine yönelik güven duygusunun artması, eski/planlı ekonomili devletler, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanma çabası içine girişlerdir (Haçerlioğlu, 2000:12-13). Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine yönelik tarife ve kotaların kaldırılması ve uluslararası sermaye akımı üzerindeki kontrollerin ortadan kaldırılması gibi ulusal politikalar küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Soğuk Savaş dönemi etkileşimden uzak ve bölünmeye dayalı iken, Soğuk Savaş sonrası dönem ise küreselleşmeyle birlikte bütünleşmeye dayalı bir yapı olmuştur.

1970'lerde patlak veren petrol krizi beraberinde ekonomik bakımdan dünyanın yeniden şekillendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmış, küresel gelişmeler ekonomik alanda kendini hissettirmeye başlamıştır. Çok uluslu şirketlerin üretimlerini küresel düzeyde dünyanın her tarafına ulaştırma gücü kazanmaları ve finansal akımların serbestçe bir ülkeden bir ülkeye aktarılması gibi gelişmeler de küreselleşme sürecinin hızlı bir şekilde yaşanmaya başlamasına yol açmıştır (Ölmezoğulları, 2003:242-243). Serbest piyasa ekonomisinin giderek daha çok ülkeler tarafından benimsenmesi uluslararası ekonomik ve buna paralel olarak da politik ilişkilerin derinleşmesine neden olmuştur (Stiglitz, 2002: 32-33).

1.3. Küreselleşmenin Farklı Boyutları

Küreselleşme, çok boyutlu bir kavram olup, tüm bu boyutların karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillenmiştir.

Ekonomik Boyutu: Ekonomik küreselleşme, genel anlamda “ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu, yani dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesini ifade etmekle birlikte ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yaygınlaşması ve ülkelerin birbirlerine bağımlı hale gelmesi” demektir (Aktan, 2002). Ekonomik küreselleşmenin üç boyutu bulunmaktadır: finansal küreselleşme, ticari küreselleşme ve üretimin küreselleşmesi. Finansal küreselleşme, kısa ve uzun vadeli sermaye akımlarına ilişkin ulusal engellerin kaldırılmasıyla dünya finans piyasalarının bütünleşmesini anlatmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve liberal yaklaşımların etkisiyle küresel finansal sermaye miktarında meydana gelen artışlar sayesinde; dünya tek bir finansal piyasa halini almıştır (Bayraktutan, 2004:155). Ticaretin küreselleşmesi süreci 1947 yılında kurulan GATT (Gümrük Tarifleri ve Ticaret Genel Anlaşması) çerçevesinde ülkeler arasındaki mal ve hizmet akımları üzerindeki kısıtlamaların, tariflerin ve kotaların kaldırılması veya azaltılmasıyla başlamıştır (Seyidoğlu, 1999:189). Üretimin küreselleşmesi, sınır ötesi doğrudan yatırım ve üretim faaliyetlerinin yaygınlaşmasını,

engellerin kaldırılmasını ve hukuksal düzenlemelerle desteklenmesini içermektedir (DPT, 1995: 10).

Siyasi Boyutu: Siyasi küreselleşme, Westphalia (1648) Barış Antlaşması'nın ardından uluslararası sistemin ana aktörü konumuna gelen devletlerin uluslararası sistem içerisindeki konumunu geçersiz kılan; güvenlik, barış ve demokrasi gibi değerleri artık devletlerarası ilişkilerle sınırlanması gereken küresel bir anlayışı gerektirmektedir (Çetin, 2008: 178). Uluslararası sistemdeki değişim, devletlerin yönetimleri üzerinde kurumsal düzeyde etkilerini göstermeye başlamıştır. Uluslararası ilişkiler sisteminde farklı aktörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte devletler diplomatik örgütlenmenin tekeline yitirmeye başlamış ve devletlerarası diplomasinin önemi ve işlevselliği azalmaya başlamıştır (Ayman, 1996: 55). Yeni dünya düzeninde ulusal sınırların dışındaki kurumların önem kazanması, ulus devleti bir kenara itmekte ve sistemi devlet odaklı olmaktan çıkarmaktadır (Gerşil, 2004: 154). Bu nedenle de ulus devletin egemenliği sorgulanmaktadır.

Kültürel Boyutu: Teknolojik devrimin bir sonucu olarak, tüm dünya genelinde bireyler ve toplumlar arasındaki etkileşim artmıştır. Bu sayede, bireyler ve toplumlar arasında daha önceden birbirlerine farklı gelen yaşam tarzları temelinde ortak bir payda oluşmuş, bir anlamda, global bir kültür ve birikim ortaya çıkmıştır (Bayar, 2008:30). Robertson'a göre toplumların etkileşimi sonucunda oluşan küresel kültür, küreselleşmenin bir sonucu olarak kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıkacaktır (Robertson, 1999: 187).

Çevresel Boyutu: Çevre konusu, özellikle 1990'lı yılların başlarından itibaren küreselleşmeyle birlikte anılan en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Küresel ısınma, hava kirliliği, kuraklık gibi bir çok doğal afetin küreselleşmeyle ilgili sorunlar olmasının nedeni, küresel ölçekte sonuçlar doğurmalarından kaynaklanmaktadır. Bu sorunların çözümü için sadece devletlerin değil, ulus üstü aktörlerin desteği de gerekirken ve küresel düzeyde bir bilinçlenme sonucunda oluşacak bir uluslararası dayanışma ve işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır (Bayar, 2008: 30).

2. Ulus - Devlet Kavramı

“Doğal olarak özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların, devletler halinde yaşarlarken, kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı ve ya hedefi, kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek; yani insanları korku içinde tutacak ve onları ceza tehdidiyle, ahitlerini ifa etmeye ve doğa yasalarına uymaya zorlayacak belirgin bir güç olmadığında, insanların doğal duygularının zorunlu sonucu olan o berbat savaş durumundan kurtulmaktır.”

Thomas Hobbes

Ulus kavramı batı dillerindeki “*nation*” sözcüğüne karşılık kullanılmakta olup, aynı kökten gelen insan topluluğu anlamındadır (Gözler, 2006:43). Ulus kavramı, ortak bir geçmiş ve geleceğe ilişkin benzer düşüncelere sahip olan insan topluluğu olup en geniş toplum örgütlenme biçimi olarak tanımlanabilir (Sönmezoğlu, 2000:697). Giddens, ulus kavramının tanımını şöyle yapmaktadır: “*hem dahili devlet hem de diğer devletler tarafından tepkisel olarak gözetilen, üniter bir yönetime konu olan ve açıkça belirlenmiş bir bölge içerisinde var olan bir ortaklık*” (Giddens, 2005: 159). Mustafa Kemal Atatürk ise ulusu şu şekilde tarif etmiştir: “*ulus; dil, kültür ve mefkure*

birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai heyettir”(İnan, 1969: 18).

Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlık olup insan topluluğundan oluşmuş bir *millet*; insan topluluğunun yaşayabileceği bir toprak parçası olan *ülke* ve son olarak sınırları belirlenmiş toprakları üzerinde yaşayan insan topluluğunun en üstün iktidara sahip olması için *egemenlik* unsurunun olması gerekir (Gözler, 2007:4). Atatürk’e göre devlet: *“Belirli bir yerde yerleşmiş ve kendisine has bir kuvvete sahip olan fertlerden teşekkül etmiş olan bir mevcudiyettir”*(İnan, 1969: 26).

“Ulus devlet, ortak değerler etrafında toplanan ve ulusal politikalarla şekillenen siyasi bir çerçevede yaşayan ve fikir beyan eden milletlerin bir arada yaşadığı siyasi bir düzen” olarak da ifade edilebilmektedir (Özyakışır, 2006: 78). Ulus-devleti, Giddens *“bir toplumun yöneticilerinin başarılı bir biçimde, şiddet araçlarının (ordu ve polis) denetimini tek elde topladıkları ve bu denetimin, sınırları kesin bir biçimde belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde yönetimlerini destekleyen başlıca yaptırım olduğu siyasi yönetim kurumlarını kapsayan bir devlet”* olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2012: 144).

Ulus devlet kavramı içindeki devlet yapısının ulusla örtüşmesi zorunluluğu, “ulusal egemenlik” ilkesinin bir sonucudur. Ulus devlet yapısı içindeki devletle ulusun ilişkisi iki yönlü olarak gerçekleşir: Bir yandan devlet, varlığına meşruiyet sağlamak için ulusa yaslanarak ulusun sınırlarını kendi meşruiyet sınırları olarak kabul eder; diğer taraftan da birey, devlet ile bütünleşip siyasi bir yapının üyesi olarak “vatandaş” sıfatını alır (Şen, 2004:56). Bir diğer ifadeyle Ulus kavramı, bir siyasi aktör olarak ulus-devletin, kendini meşrulaştırmada ve egemenlik gücünün temelini oluşturmada kullandığı bir kavramdır (Esgin, 2001: 186).

2.1. Ulus-Devletin Doğuşu ve Gelişim Süreci

“Devlet Ben'im.”

XIV. Louis

Ulus-devletin, ulus egemenliği çerçevesindeki tanımına ilişkin tarihsel süreç 12. yüzyıla kadar uzanmakla birlikte, Westfalya Antlaşması'nın⁵ konuya ilişkin bir dönüm noktası oluşturduğu kabul edilmektedir (Davutoğlu, 2008:3). Ortaçağ'da devlet gücünü kiliseden almış; aydınlanma çağının başlaması ile birlikte, Rönesans ve reform hareketleri sonucunda kilise ve din adamları etkisini yitirmeye başlamış ve sekülerizasyon sürecine geçilmiş, bu da devletin gücünün ve meşruiyetinin artık din yerine ulusta toplanmasına neden olmuştur (Habermas, 2002: 8).

Batı toplumlarında ulus devletin kurulma sürecini Norveçli siyaset bilimci ve sosyolog Stein Rokkan dört aşamada açıklamıştır. Birinci Aşama: XV. yüzyıldan Fransız Devriminin yapıldığı XVIII. yüzyıla kadar geçen sürede devletin oluşumunu kapsar. Bu süreçte elitler (aristokratlar) egemenliklerini bırakarak yerellikten gelen

⁵ *Ulus devletleri tarih sahnesine çıkararak olay Avrupa'yı kasıp kavuran Otuz yıl savaşlarından sonra imzalanan, Avrupa'da, siyasal iktidarın bölündüğü bir sistemi ifade eden feodalizmden ulus devlete geçişte önemli rol oynayan Westphalia Barışdır. 1648'den 1945'e kadar süren ve modern uluslararası ilişkiler sisteminin temel taşı olan Westphalia modeli, dünyanın egemen devletlerden oluştuğu görüşüne dayanır (Uygun,2004:40).*

elitlerle ekonomik siyasal ve kültürel açıdan bütünleşmenin gerçekleşmesidir. İkinci Aşama: toplumun giderek artan oranda sisteme dâhil olmasını ifade eder. Toplumun sisteme dahil olmasının sağlanmasında eğitim yerlerinin, yeni kitle iletişiminin oynadığı rol etkili olmuştur. Bir diğer önemli etken bu araçların toplum nezdinde yarattığı yeni kimlik duygusudur. Üçüncü Aşama: toplum üyeleri siyasal sistemin işleyişinde tebaalıktan çıkıp yurttaş olmuşlardır. Bu aşamada, değerlere yönelik çatışmalardan, çıkara dayalı çatışmalara geçilmesi bir diğer önemli değişimdir. Dördüncü Aşama: devletin idari kurumlarının genişletilmesine ilişkin süreci kapsar. Bu aşamada kamu refahını sağlamaya yönelik hizmetlerin genişletilmesi, ulusal çaptaki ekonomik koşulların eşitlenmeye çalışılması gibi vb. devlet nüfuzundaki artışın göstergeleri olmuştur (Rokkan, 1975'ten aktaran; Sağ ve Aslan, 2009: 177-178).

Smith, ulusun oluşumunu orta çağa kadar götürmekle birlikte, Avrupa da ortaya çıkan ve ulus-devlet oluşumuna katkıda bulunan üç gelişmeye vurgu yapmıştır. Bunlardan ilki, ekonomik bütünleşme sonucunda devletin merkezi konuma gelmesiyle bölgesel ve etnik bağlılıkların ikici planda kalmasıdır. İkincisi, teknolojinin gelişmesinin kaynaklardan artan düzeyde yararlanılmasını ve egemenliğin güçlendirilmesini sağlamasıdır. Üçüncüsü, kültürel alanda kilise kökenli otoritelerin devlet egemenliği ve vatandaşlık eşitliği ekseninde birleşerek devletin hakimiyet alanında kültürel bütünlük oluşturma çabasına girmesidir (Smith, 2002: 172-177).

Ulus-devleti geçmişteki diğer toplum formlarından farklılaştıran en önemli unsur “egemenlik” olgusudur. Sözcük olarak egemenlik; en üstün güç, egemen olma durumu olarak tanımlanmaktadır (Sunay, 2007: 21). Egemenlik kavramını ilk kez tanımlayan ve onu sistemleştirerek belirli bir teori haline getiren, ünlü Fransız hukukçusu Jean Bodin'dir. Bodin, egemenliği, ülke üzerinde yaşayan bütün insanlar, bütün vatandaşlar ve tebaa üzerinde, kanunla kısıtlanmayan en üstün iktidar olarak tanımlamıştır (Kapani, 1987: 56). Bodin'e göre egemenlik değişen siyasal iktidarlarla hiçbir ilişkisi olmadığı için zaman içinde hep aynı kalır ve süreklilik arz eder. Aynı zamanda, devlet içinde egemenliği kullanan, yasa yapan ya da yasayı kaldıran çeşitli organlar bulunmadığı için egemenlik bölünmezdir (Sarıca, 1973: 7).

2.2. Küreselleşme ve Ulus-Devlet

“Ülke topraklarına dayanan zorunluluk aşılmıştır ve bunun yerine devletin hiçbir yararı, işlevsel bakışı konulamamıştır.”

Jean-Marie Guehenno

Hirst ve Thompson ulus-devletlerin, günümüzde eskiye oranla daha az egemen olduklarını kabul edip, yeni bir işlevinin ortaya çıktığına vurgu yapmışlardır. Bu yeni işlevin ise “ulus-üstü ve ulus-altı yönetim mekanizmalarının sorumluluklarını tanımlamak ve meşrulaştırmak” olduğunu ileri sürmüşlerdir. Böylece ulus-devletin artık uluslararası yönetim düzeyleri ve gelişmiş dünyanın eklemelenmiş halkaları arasında bir bağlantı mekanizması olarak ortaya çıktığı üzerinde durmuşlardır (Hirst ve Thompson, 2000).

2.2.1. Küreselleşmenin Ulus-Devleti Değişime Zorlayan Tarafları

Küreselleşme olgusu, özellikle 1980'li yıllardan itibaren ulus devletin rolü ve işlevi üzerinde baskılar oluşturmuş ve bu baskılar devletin yeniden biçimlenmesinde etkili olmuştur. Küreselleşmeyle devletin üzerinde artan baskılardan bazılarını kısaca şöyle sıralayabiliriz (Tutum, 1995: 135-137):

Finansal ve endüstriyel pazarların küreselleşmesi: Ekonominin küreselleşmesi, dünya çapında ekonomik örgütlenmelerin hız kazanmasını, serbest ticaretin yayılmasını, sermaye hareketlerinin olağanüstü serbestliğini ve çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin genişlemesini beraberinde getirmiştir. Değişen bu ekonomik düzene birlikte çok uluslu şirketlerin sayısında artış, yabancı-yerli, kamu-özel kimliklerin birbirine karışmasına ve bu tür “devletsiz firmaların” vergilendirilmesi, denetimi ve tabi olacakları kuralların düzenlenmesi yetkisi vb. konular üzerinde ulus devletleri büyük ölçüde zorlamaya başlamıştır.

İdeolojik ve Siyasal Baskılar: Büyüyen devlete ve bürokrasiye karşı ön yargılı ideolojik görüşler yaygınlaşmış ve düşünce sistemindeki bu kayma, aslında birçok sektörde devletin rolünün radikal biçimde sorgulanmasına neden olmuştur.

Avrupalaşma Baskısı: Avrupa Birliği ile sağlanan gelişmeler, klasik devletin egemenliğinin ve otoritesinin yeniden düşünülmesine ve sorgulanmasına yol açmıştır. Üye ülkelerin çıkarları artık yalnız ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde, Avrupa düzeyinde ve yerel düzeylerde tartışılmaya başlanmıştır.

Teknolojik Baskılar: teknolojik devrim, var olan devlet bürokrasisini, örgütsel yapıları, çalışma yöntemleri ve iş becerileri, personelin yönetimi ve hizmet sunma biçimleri üzerinde büyük baskılar oluşturmuştur.

2.2.2. Küreselleşmenin Ulus-Devletin Yapısına ve İşlevine Etkileri

Küreselleşme ile birlikte gelen değişim rüzgarının devlete yansıyan yönlerini dört noktada toplayabiliriz (Tutum, 1994: 27-32):

- a. *Devletin Küçültülmesi ve Etkinleştirilmesi:* Kamu kesimi ile özel kesim arasındaki eski katı sınırlar ortadan kalkmasıyla büyüyen devlete yönelik “devletin küçültülmesi” ve “özelleştirme” gibi söylemlerle tüm ülkelerde bir başkaldırı söz konusudur. Hardt ve Negri, ekonomik ve siyasal olarak bütünleşmiş küresel sistemin devletin egemenlik sınırlarının önemini ortadan kaldırdığını, çok uluslu şirketlerin ulus-devletin otoritesini ve egemenlik alanını aştığını, dünyanın yönetiminin artık küresel düzeyde etkinlik gösteren şirketlerin eline geçtiğini ileri sürmektedir (Hardt ve Negri, 2002:318-319).
- b. *Siyaset-Yönetim Dengesinin Yeniden Kurulması:* Bürokrasi üzerindeki siyasi denetimin artırılması eğilimleri, siyasetle yönetim arasında yeni bir denge kurulması arayışını yansıtmaktadır.
- c. *Şeffaf ve Dürüst Yönetim:* Bireysel özgürlüğü korumak için bilgi akımının yönetenlerle yönetilenler arasında özgürce gerçekleşmesi savunulmaktadır.
- d. *Merkeziyetçilikten Uzaklaşma Eğilimi:* Bu eğilimin temelinde bir yandan verimlilik ve etkinlik sağlama, öte yandan hizmeti halka yaklaştırma ve demokratik yönetime ulaşma düşüncesi yatmaktadır.

2.2.3. Küreselleşme ve Devlet Egemenliği

XX. yüzyılın sonlarına doğru sermaye küresel nitelik kazanmış ve sermayenin yayıldığı yerlerde işleyebilmesi için bir takım hukuki düzenlemelerin yapılması zorunluluğu da gündeme gelmiş, ülkelerin hukuki düzeni dünya çapında benzeşmeye başlamıştır. Yaşanan bu süreçte, Westphalia Anlaşması'nın sağlamış olduğu, devletlerin iç hukuktaki bağımsızlığı ilkesinin temelini sarstığı iddia edilmiştir (Desai ve Redfern, 1995: 192). Devletlerin iç işlerinde küresel koşullara uyum göstermesi gibi bir zorunluluk söz konusu olmuştur. Çünkü mevcut gelişmelerin dışında kalmak sermayenin küresel hareketliliğinin dışında kalmak diğer ülkelerin gerisinde kalmakla aynı anlamı ifade etmiştir.

Devlet egemenliğinin azaldığı yönündeki tartışmalarda muhalif pozisyonda yer alan Giddens, devlet sınırlarını aşan küresel bağlantıların artmasının, devletlerin egemenliklerinin azalmasına neden olmadığı görüşünü savunmuştur. Ona göre küreselleşmeyle beraber kapitalizmin yükselişi ve ulus devletin artan gücü paralel gelişmektedir. Bununla birlikte, Giddens'e göre, her ülke kendi çapında belli bir kuvvete sahiptir fakat endüstriyel güç ve teknolojik inceliğe sahip süper güçlerin varlığı ve belli bölgelerdeki doğrudan etkisi, diğer ülkelerin askeri güç kapsamını sınırlamaktadır (Giddens, 2005: 369-370). Bu da doğal olarak süper güçlerin diğer ülkeler üzerindeki ağırlığını gündeme getirmektedir. Zayıf devletlerin var olması ve bir veya birkaç devletin liderlik rolü üstlenmesi dünya düzeninin egemen ulus devlet niteliğinin zayıflaması anlamı taşımaktadır.

2.2.4. Küreselleşme ve Ulus Devletin Ekonomik Fonksiyonu

Ulus-devletler eskiden kota, ihracat teşvikleri, yüksek gümrük tarifeleri gibi dış ticaret politikası araçlarını kullanarak ulusal pazarı dışarıya karşı kapalı tutup, ulusal pazarın fırsatlarını ülke içindeki sermayeye açarak ulusal sermayeyi koruyabilmekte ve bunun sonucunda da iktisadi büyümeyi gerçekleştirmişlerdir. 1980'lerden sonra serbest ticaretin yaygınlaşmasıyla, devletlerin egemenlik yetkileri altında ellerinde tuttuğu işlevleri, küreselleşmeyle birlikte artan serbestleşme hareketiyle kısıtlanmıştır (Kazgan, 2000: 237). Kısıtlanan işlevleri arasında, ithalat-ihracat dış ticaret koruma politikalarının etkisinden arındırılması, fiyat sübvansiyonlarının kaldırılması, paraların konvertibilitesinin sağlanması, devlet tekellerinin kaldırılması, kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve mallar gibi hizmetlerin ve sermayenin de dolaşımındaki kamu müdahalelerinin kaldırılması vb. başlıklar yer almıştır (Kutlu: 210). Devlet, bir taraftan gerçekleştirilen özelleştirmeler⁶ ile kamu mülkiyeti payının azaltılmasıyla, diğer taraftan da bağımsız para politikası, maliye politikası ve dış ticaret politikası uygulama imkanlarının kısıtlanmasıyla karşı karşıya kalmış (Kazgan, 1994: 42) bununla birlikte çok uluslu şirketlerin arasında kalan ülkeler yaptıkları anlaşmalar sonucunda bağımsız şekilde dış ticaret politikası uygulama imkanlarını kısmen ulus-üstü kurumlara devredilmiştir (Kazgan, 2000: 237).

IMF ve Dünya Bankası gibi küresel kuruluşların, ülkelere ulusal kambiyo rejimlerini serbestleştirmesini istemeleriyle artık bu ülkelerde de bağımsız para, faiz ve

⁶ Özelleştirme kavramı, 1970'lerde ortaya çıkan ve sermaye birikim sürecindeki tıkanma sonucu oluşan krizle birlikte sosyal devletin iktisadi alandan çekilmesi ve bu kurumların piyasaya aktarılması ile devletin ekonomideki müdahaleci rolünün engellenmesi olarak tanımlanabilir.

döviz kuru politikaları izleme imkanları ortadan kalkmakta ve bunun sonucunda bu ülkelerin özgün kalkınma hedeflerini gerçekleştirme imkanları büyük ölçüde azalmaktadır (Yeldan, 2002: 1). Neo-liberal iktisatçılar, kamu sektörünün verimsiz çalıştığı, bu sebeple elindeki kaynakları değerlendiremediği, devletin işletmecisi kimliğinin olmasının rekabeti olumsuz etkilediği özellikle vurgulanmakta ve bu işlerin özel sektör tarafından yapılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Ellwood, 2000: 54).

Sonuç

Son yılların en önemli tartışma konularından biri, ulus-devlet ve küreselleşme arasındaki ilişkidir. Soğuk Savaş döneminde, dünya genelinde liberal ve dışı kapalı ekonomi anlayışı rekabetinde, liberal anlayışın galip gelmesi, gelişen kitle iletişim araçlarının etkisi ile farklı bir süreç ortaya çıkarmıştır. Dünyadaki tüm ekonomilerin bütünleşmesine, diğer bir ifade ile tek pazar haline gelmesine neden olan küreselleşme, günümüz ticari hayatına yön veren kuşkusuz en önemli faktör olmuştur. Küreselleşen ekonomi ile, ulus-devletler, uluslararası sermayenin ihtiyaçlarına uygun olarak dönüştürülmüş; sosyal amaçlı harcamaları ciddi ölçüde kısıtlanmış, maliye ve para politikalarını ise uluslararası sermayenin sermaye birikimini destekleyecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Küreselleşme, bir yönüyle ulus devletin uluslararası alandaki gücünü sınırlandırarak ve ulus-üstü bir çok kurumun arttıran etkisiyle uluslararası ilişkileri devletlerden daha fazla etkileme ve yönlendirme gücüne sahip olmuştur. Bu etkiler sonucu sosyal devlet yerini neo-liberal devlete bırakmıştır.

Kaçınılmazlığı ortada olan küreselleşme sürecinde ulus devletin hedefi, hem yurtdışından hem de aşağıdan gelen baskılara karşı, kendini çağdaş ve güçlü hale getirerek, tüm vatandaşlarının refahını ve mutluluğunu sağlamak olmalıdır. Başka bir siyasal gücün en azından şimdilik bulunmadığı için ulus devletin varlığının korunması gerekmektedir (Kongar, 2011). Bu yüzden ulus devletler, küreselleşme sürecine ayak uydurarak kendilerini ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan yenilemeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- AKTAN, Coşkun Can (2002), “Globalleşme ve Yoksulluk”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/globalles-yoksulluk>(Erişim Tarihi: 03.03.2012).
- ANONİM, (2005), “Küreselleşme Ekseninde Türkiye için Stratejik Öngörüler”, Editör Bilal Karabulut, Platin Yayınları, Ankara.
- ASLAN, Seyfettin, (2009), “*Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Sayı:25, 289-296.
- AY, Cem, (2002), “*Küreselleşme Sürecinde Bölgeselleşme Eğilimlerinin Dinamikleri*”, Küreselleşme, İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlar, Der.: A. Soyak, İstanbul.
- AYDIN, Mehmet, (2002), “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış, Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme”, Ufuk Kitapları, İstanbul.
- BAŞKAYA, Fikret, (2005), “Kavram Sözlüğü, Özgür” Üniversite Yayınevi, Ankara.
- BAUMAN, Zygmunt, (1997), “Küreselleşme”, Çev: A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAYAR, Fırat, (2008), “*Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye*”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı:32.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf, (2004), “Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme”, Nobel Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, Nadir Beyzade, (2008), “Siyasi Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devlet Tartışmaları”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 177-182.
- COŞTU, Yakup, (2005), “*Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler*”, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005/1-2, Cilt: IV, Sayı: 7-8, ss. 95-104.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (2008), “Küreselleşme ve AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Ulusal Egemenliğin Geleceği”, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg20/davutoglu.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.07.2008).
- DPT Yayınları, (2000), “Küreselleşme Özel İhtisas Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT, (1995), “Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler (Alt Komisyon Raporu-Kitap 2)”, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yay. No: 2375-ÖİK:440, Ankara.
- ELLWOOD, Wayne, (2000), “Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu”, Çev: Betül Dilan Genç, Metis, İstanbul.
- ESGİN, Ali, (2001), “*Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar*”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 25(2).
- GERŞİL, Gülşen, (2004), “*Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (1).
- GİDDENS, Anthony, (2005), “Ulus Devlet ve Şiddet”, Çev: Cumhur Atay, Devin Yayınları, İstanbul.
- GİDDENS, Anthony, (2004), “Modernliğin Sonuçları”, Çev: Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- GİDDENS, Anthony, (2012), “Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Görüş”, Çev: Ülgen Yıldız Batta, Siyasal Kitabevi, 4. Basım, Ankara.
- GÖZLER, Kemal, (2006), “Anayasa Hukuku”, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- GÖZLER, Kemal, (2007), “Devletin Genel Teorisi”, Ekin Kitabevi Yayınları, İstanbul.

- GRAHAM, Evans; JEFFERY, Newham, (1998), "The Penquin Dictionary of International Relations", Harmondworth, Perquin.
- GÜLER, Birgül Ayman, (1996), "Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarlama Politikaları", TODAİE, Ankara.
- HABERMAS, Jürgen, (2002), "Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti", Çev: Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, (2000), "Felsefe Sözlüğü", Remzi Kitabevi, İstanbul.
- HASANOĞLU, Mürteza,(2001), "Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri", Sayıştay Dergisi, Sayı.43.
- HIRST, Paul; THOMPSON, Grahame, (2000), "Küreselleşme Sorgulanıyor", Çev: Çağla Erdem ve Elif Yücel, Dost Kitabevi, Ankara.
- İNAN, Afet, (1969), "Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları", Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Seri, Ankara.
- KAPANI, Münci, (1987), "Politika Bilimine Giriş", Bilgi Yayınevi, İzmir.
- KAZGAN, Gülten, (2000), "Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KEYMAN, E. Fuat; SARIBAY, A. Yaşar, (1998), "Küreselleşme, Siyaset ve Toplumsal Yaşam", Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam, Der. E. Fuat Keyman ve Ali Yaşar Sarıbay, Vadi Yayınları, Konya.
- KORAY, Meryem, "Küreselleşme Süreci ve Ulus-Devlet, Ekonomi, Siyaset Tartışmaları" <http://www.geocities.com/viltliitsam/makale.html>. (Erişim Tarihi: 28.04.2012).
- HARDT, M.; NEGRİN, A., (2002), "İmparatorluk", Çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrintı Yayınları.
- DESAİ, Meghnadve PAUL, Redfern, (1995), "Global Governance: Ethicsand Economics of the World Order", Continuum International Publishing Group.
- KUTLU, Erol, "Günümüzde Ortaya Çıkan Ekonomik oluşumlar ve Türk Dünyasına Etkileri", <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2292/unite10.pdf.ss.205-228>. (Erişim Tarihi. 01.03.2016).
- ÖLMEZOĞULLARI, Nalan, (2003), "Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm", Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- ÖYMEN, Onur, (2000), "Geleceği Yakalamak, Türkiye'de ve Dünyada Devlet Reformu", Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Feza, "Küreselleşme - Yeni Dünya Düzeni", <http://www.ceterisparibus.net/dunya/kuresellesme.htm>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).
- ÖZYAKIŞIR, Deniz, (2006), "Ulus-Devlet ve Milli Egemenlik Bağlamında Teorik Bir Küreselleşme Eleştirisi", Jeopolitik Dergisi, 5(31).
- ROBERTSON, Roland,(1999), "Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür", Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- ROSENBERG, Justin, (2002), "The Follies of Globalisation Theory", Verso, London ve New York.
- SAĞ, Vahap; ASLAN, Mehmet,(2001), "Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 25(2) <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/48.pdf>, (Erişim Tarihi, 12.03.2013).
- SARICA, Murat, (1973), "Siyasi Düşünce Tarihi", Gerçek Yayınevi, İstanbul.

- SEYİDOĞLU, Halil, (1999), “Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama”, Turhan Kitabevi, İstanbul.
- SMİTH, Anthony, (2002), “Ulusların Etnik Kökeni”, Çev: Sonay Bayramoğlu- Hülya Kendir, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk,(2000), “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, Der Yayınları, İstanbul.
- STİGLİTZ, Joseph, (2002), “Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı”, Çev: Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural, Mart Matbaacılık, İstanbul.
- SUNAY, Reyhan, (2007), “Tartışılan Egemenlik”, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ŞEN, Furkan, (2004), “Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet”, Yargı Yayınevi, Ankara.
- TUTUM, Cahit,(1995), "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma", Yeni Türkiye, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, 1(5).
- UYGUN, Oktay, “Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi”, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg20/uygun.pdf (Erişim Tarihi: 13.12.2014).
- WATERS, Malcom, (1995), “Globalization”, Routledge, London.
- WOLF, Jr.,Charles, (2000), "Globalization: Meaningand Measurement", Critical Review,Vol. 14(1).
- YELDAN, Erinc, (2002), “Neo liberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler”,Praksis, Sayı:7, 19-34.
- ZENGİNGÖNÜL, Oğul, (2004), “Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme”, Adres Yayınları, Ankara.